

KATHARINA KRUMPIN¹

AF

TORE NYBERG

I sina annaler berättar den nürnbergske rådsskrivaren JOHAN MÜLLNER² i början av 1600-talet om birgittinklostret Gnadenbergs grundläggning. Hans uppgifter kan i flera avseenden underkastas kritisk granskning och påvisas vara korrupta och övertagna ur sekundära källor. Så är t. ex. fallet när han omtalar, att den till Wolfstein nära Neumarkt planerade klosterstiftelsen år 1436 överflyttades till Eichelberget närmare Altdorf, den plats som genom flyttningen fick det nya namnet Gnadenberg. Flyttningen skedde inte 1436, utan 1425/26, som själva stiftelsebrevet av den 3/2 1426 utvisar. Utfärdare var pfalzgreven JOHANN AV NEUMARKT och hans maka pfalzgrevinnan KATHARINA AV POMMERN, konung Eriks syster³. Orsaken till Johan Müllners felaktiga tidsangivelse för flyttningen till Eichelberget torde väl vara det långa, omotiverade intervallet mellan en stiftelse av år 1426 och själva upprättandet av det klosterliga gemenskapslivet, som enligt traditionskällorna skall ha ägt rum år 1436. Johan Müllner förlade både stiftelsen och klosterfolkets ankomst till 1436. Men bevarat urkundsmaterial ställer utom allt tvivel, att ett klosterligt gemenskapsliv av *ordensmän* existerat under 1429, 1430 och 1433. Vidare föreligger a) stiftelsebrevet av år 1426 i medeltida avskrift³, b) bland Karlssons avskrifter i RA pfalzgrevinnan Katarinas supplik till påven av år 1425 med anhållan om att klostret skulle grundläggas från *Paradiso* i Florens

¹ Namnformen kommer från rådsskrivaren Johan Müllner (se nedan). Den „uppsnyggade“ formen „Katharina von Krempen“ överlämnas till läsekretsen i den sist utkomna monografien över Gnadenberg, G. Binder, Geschichte der bayerischen Birgitten-Klöster (Verhandlungen des historischen Vereins für Oberpfalz und Regensburg, bd. XLVIII), Regensburg 1896, s. 35.

² Död 1635. Originalet i Staatsarchiv, Nürnberg. Se Die Chroniken der fränkischen Städte, I, Leipzig 1862.

³ Avskrift i Hauptstaatsarchiv München (HStA) K1 Urk Gnadenberg fasc. 3, tryckt i Monumenta Boica (MB) bd. XXV, s. 23–26.

– suppliken är beviljad¹ – samt c) omnämmandet av Gnadenberg i Vadstena generalkapitels beslut 1429 såsom „ofullbordat“, dvs. i varje fall påbörjat². Och påbörjat kan det inte gärna ha varit utan en stiftelseurkund. Skälet för avbrottet anges dessutom vara pfalzgrevvinnans död senare under år 1426. Men framför allt finns den urkund från år 1435 bevarad, varigenom biskopen av Eichstätt ger sitt tillstånd till klostrets upprättande som *dubbelkloster*, m.a.o. utför det honom av påven år 1420 givna uppdraget att efter fullgjord prövning ge sitt formella tillstånd att upprätta klostret.³ Traditionskällornas årtal 1436 är alltså fullt rimligt såsom tidspunkt för *nunnornas ankomst och organisationen av ett nunnekonvent*. – Nära nog tvingande skäl, som det dock skulle föra för långt att gå in på här, förbjuder oss dessutom att förlägga ankomsten av nunnor till ett kloster, där det redan vistades birgittinska ordenspräster, till tiden före 1435. Ty intill detta år bestod i princip Martin V:s dubbelklosterförbud av år 1422⁴, åtminstone för nyupprättade kloster; undantag från förbudet hade efterhand givits åt de flesta redan bestående birgittinklostren⁵, men generellt och med giltighet för nygrundningar upphävdes förbudet först av efterträdaren Eugen IV 1435⁶. Först därmed kunde alltså biskopen av Eichstätt fullgöra det honom år 1420 givna uppdraget; och först därefter kunde nunnor ta sin boning i Gnadenberg jämte de därvarande ordensmännen.

Traditionskällorna uppger enhälligt att 4 nunnor år 1436 ankom från *Maribo*, Vadstensas danska dotterkloster, stiftat 1408 av MARGARETA, påbörjat först 1413, befolkat 1416–1418, påvligt godkänt sistnämnda år och förmodligen formellt upprättat av stiftsbiskopen inom några år därefter⁷. Vad ankomsten av ordensmän angår, skiftar uppgifterna, uppenbarligen på grund av att traditionen om den tidigare suppliken, att *Paradiso* skulle ha hand om upprättandet, fallit i glömska. Fast står endast, att urkundliga belägg för en kommunitet av ordensmän finns för åren 1429, 1430 och 1433, och att klostret 1430 stod under ledning av en „prior“ vid namn „Seuerinus de Confluentia“,

¹ Torvald Höjer: Studier i Vadstena klostrets och Birgittinordens historia intill midten af 1400-talet, Uppsala, 1905, s. 245f.

² Universitetsbiblioteket, Uppsala, C 46 fol 160 v.

³ HStA Kl Urk Gnadenberg fasc. 4, otryckt.

⁴ H. Cnattingius, Svenska Dagbladet 9/10 1956; jfr. Höjer ss. 181 ff.

⁵ 1423 åt Vadstena m. fl. kloster, 1427 åt Paradiso; se Höjer ss. 183 ff.

⁶ Acta pontificum suecica I:II nr 1540.

⁷ C. Neergaard, Grundläggelsen af Maribo Kloster, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 2 R. V, 1890, s. 267–86.

dvs. från Koblenz¹. Belägget från år 1429 ligger i tiden endast några veckor från generalkapitelsbeslutet i Vadstena samma år; att kommundetslivet skulle ha upprättats som följd av kapitlets erinringar är ej möjligt. En senare författare, 1700-talspriorn JACOB SCHECKH i Altomünster, har gjort en konjektur med ledning av Vadstena-diariet och antagit, att utsändandet av NICOLAUS JACOBI och GERWINUS PETRI år 1430 närmast avsett eller lett till upprättandet av ett brödrakonvent i Gnadenberg². Han har på så sätt kunnat hålla för troligt, att både manliga och kvinnliga klosterpionjärer kommit från Maribo, eftersom Nicolaus Jacobi var generalkonfessor i Maribo. Om de manliga klosterpionjärerna har vi ännu ingen säker visshet, så länge det birgittinska materialet i Paradiso inte är genomarbetat. Men att de kvinnliga pionjärerna kommit från Maribo, därom är traditionskällorna ense, och man kan alltså a priori utgå från att en viss sannolikhet föreligger för att detta är riktigt.

Denna sannolikhet styrks emellertid på en punkt och blir visshet. Rådsskrivare Johan Müllner räknar upp de 4 nunnorna från Maribo med namnformerna „ANNA VON SUESSION, KATHARINA KRUMPIN, BATHILD, BRIGITA“³. De två förstnämnda skall ha varit riddardöttrar. Detta bekräftas av det bevarade registret över Maribos 1813 i Soröbranden förstörda urkunder⁴. Vi möter där under året 1424 dels en handling som rör proventen för en „KARENE HER KLAUS KROMPENS-DATTER“, nämligen Serridslev gård (nr. 510), samt en av möjligen identiskt innehåll som rör samma gård för „KAREN KLAUSDATTER“. Danmarks Adels Aarbog 1900 har i sin behandling av släkten KRUMPEN tillgodogjort sig dessa uppgifter, liksom också den senare urkunden under år 1466, enligt vilken Karene skall ha givit sin proventsgård Serridslev till klostret (nr 463)⁵. *Det torde inte vara något tvivel om, att Katharina Krumpin hos Johan Müllner är identisk med Karene her Klaus Krompensdatter.* Därmed har traditionens uppgifter om Maribo som Gnadenbergs huvudkloster fått säkerhet. Nunnorna skall ha kommit till Gnadenberg 1436. Tidpunkten är helt och fullt motiverad med hänsyn till att den biskopliga bekräftelsen, som i detta av organisato-

¹ 4/10 1429, HStA Kl Urk Gnadenberg fasc. 3, tryckt i MB XXV s. 27f; 1/9 1430, latinskt broderskapsbrev, Staatsarchiv Nürnberg, D-urkund nr. 210, otryckt; 27/9 1433, HStA Kl Urk Gnadenberg fasc. 4, tryckt i MB XXV s. 29f.

² J. Scheckh, Maria Altomünster, Frisingiae 1730, s. 64.

³ Annalen, fol. 1020 v, Staatsarchiv, Nürnberg.

⁴ De ældste danske Archivregistraturer, III, Kbh. 1865.

⁵ Danmarks Adels Aarbog 1900, ss. 238–242.

riska motsättningar präglade skede i ordens historia väl närmast varit själva förutsättningen för att nunnor över huvud taget skulle få tillstånd att vistas i Gnadenberg, kom först i augusti 1435. Även om man hade velat, hade det varit svårt att organisera utsändandet av pionjärer från Maribo hösten 1435. Efter sin ankomst, som vi därför bör sätta till sommaren 1436, har nunnorna från Maribo börjat organisera ett konventsliv, vilket gått så till, att lämpliga inträdessökande antagits som icke klausurerade systrar och fått avlägga ett ordenslöfte utan stora ceremonier. Nunnekommuniteten i vardande skall ha stått under ledning av „Anna von Suession“. Efterhand har tiden ansetts mogen för en preliminär invigning, som av traditionen förläggs till juni 1438 (Trefaldighetssöndagen eller söndagen därefter)¹. Denna, som förrätades av biskopen, hade funktionen att skydda det nya klosterlivet genom en lindrigare, provisorisk art av klausur, innan klostrets organisation nått så långt, att abbedissa och generalkonfessor kanoniskt kunde väljas och den slutgiltiga, stränga klausuren kunde införas (vilket i Gnadenberg skedde 1451²). Tidpunkten juni 1438 är ej orimlig. En urkund från februari 1438 omnämner på klostrets vägnar endast en prior, med namnet WINZENZ PROBIN³. Detta torde få tas som bevis på, att nunnornas föreståndarinna vid denna tid *ej* inträtt i de befogenheter, som regeln gav åt det kvinnliga ordensöverhuvudet, i detta fall närmast att tillsammans med det manliga ordensöverhuvudet, priorn, företräda klostret utåt. Detta gjorde hon uppenbarligen först i och med den preliminära invigningen. Andra urkunder från år 1440 nämner både systrar och bröder i klostret⁴. De danska nunnorna (enligt Scheckh endast Anna) uppges ha *återvänt* till Maribo redan före (eller i samband med) den preliminära invigningen i juni 1438⁵. Detta är möjligt men erhåller inget stöd i urkundsmaterialet. Det förelåg heller ingen rättsföreskrift, som skulle berättiga oss att anta, att de nu lämnat Gnadenberg. I urkunder 1440 och 1442 anges inga innehavare av ämbeten i klostret. Däremot möter för första gången år 1443 namnet på en föreståndarinna (vicegerens abba-

¹ Binder s. 35, 38, Höjer s. 248. Det klostermanuskript, som Binder refererar till (uppenbarligen en grundningsberättelse i krönikeform), har jag under arkivstudier i Tyskland ej kunnat påträffa.

² Enligt samma källa som i föreg. fotnot; motsäges ej av klosterledningens titlar i urkunderna, HStA KI Urk Gnadenberg fasc. 6, 1450-53.

³ 16/2 1438, HStA KI Urk Gnadenberg fasc. 4, tryckt i MB XXV s. 37.

⁴ HStA KI Urk Gnadenberg fasc. 5, tryckta i MB XXV.

⁵ Den försvunna grundningsberättelsen; Binder, Scheckh loc. cit.

tissa, mater, muter, Vorsteherin) som måste ha upptagits i kommuniteten åren dessförinnan och avlagt sitt ordenslöfte, fast klostret ännu ej var högtidligen invigt och ej erhållit den stränga klausuren. Det är ELIZABETH KNYEPÄNTLIN från München. Som föreståndare (vicegerens confessor generalis, pater, vater, Vorsteher) omnämns i samma urkund en HANSS VON PEGNITZ¹. Först i och med denna urkund har vi full säkerhet om att de danska nunnorna fullgjort sin organisatoriska uppgift, och det allra sannolikaste är givetvis att de nu återvänt till Maribo. Jag skulle t.o.m. hålla för troligt, att de ej återvänt förrän vid denna tid. Från grundläggningen av andra birgittinkloster är det klart dokumenterat, att pionjärerna från ett moderkloster kvarstannat och utfört huvuddelen av sitt uppdrag *efter* den preliminära invigningen, som i senare tid brukade inträffa omedelbart vid nunnornas ankomst till det nya klostret (så t. ex. i Maihingen vid nunnornas ankomst 1473², i Altomünster vid nunnornas ankomst 1497³). Pionjärerna har i de två sistnämnda fallen ej lämnat det nya klostret förrän vid införandet av den stränga klausuren (i Maihingen 1481², i Altomünster 1499³, i den mån de ej velat stanna för gott). Att pionjärer i Gnadenberg skulle ha vistats 2 år vid det nya klostret, 1436–38, utan någon som helst invigning, är möjligt, men visar i så fall bara att praxis vid klostergrundningar ännu inte var fullt utvecklade. Dessa två år åtnjöt de ju inte det rättsskydd, som klausuren erbjöd; i senare tid kom det att betraktas som uteslutet, att nunnor skulle bege sig till platsen för ett nytt kloster utan att åtnjuta denna form av rättsligt skydd redan från början. Tydligt är alltså, att de danska nunnorna vistats i Gnadenberg för att organisera dess nunnekonvent *sannolikt* åren 1436–38 och *troligen* intill år 1443. Det kan också nämnas, att 1443 var det år, då pfalzgreven Johann av Neumarkt avled. Hans son KRISTOFFER tillträdde därmed sitt fäderneärv, Oberpfalz, som han till sin död 1448 förenade med de nordiska rikena i personalunion. Detta kan ha motiverat ett systemstifte i det nya klostret, eftersom Maribo alltid varit synnerligen intimt knutet till den nu avsatte

¹ 1443 u. d., HStA Kl Urk Gnadenberg fasc. 5, otryckt.

² HStA Kl Lit Maihingen 1, „Scheffler-Becksches Hausbuch“, fol. 12 r-v.

³ HStA Kl Lit Altomünster 29, „Chronica 1538“, varvid bör märkas, att datum för införandet av den stränga klaururen, den 29/12 1499, kallas 29/12 1500, emedan nativitetsstil varit bruklig. Detta framgår bl. a. av urkunder från januari och februari 1500, där klosterledningen kallas abbedissa och generalkonfessor (Graf W. von Hundt, Die Urkunden des Klosters Altomünster, i: Oberbayerisches Archiv für vaterländische Geschichte, bd. 38, München 1879).

stiftaren morbrodern konung Erik, som i landsflykt oroade Kristoffers ställning, och det danska inflytandet i Gnadenberg därför kanske inte var speciellt välkommet för Kristoffer. Vi vet i stället, att direkta kontakter upptogs mellan Gnadenberg och Vadstena under Kristoffers fem år som regent i både Norden och Oberpfalz¹.

Den redogörelse jag här givit bildar bakgrunden till de fakta, som Danmarks Adels Aarbog 1900 ger om släkten KRUMPEN. Genealogisk utgångspunkt är riddaren **ESBERN PEDERSEN** av Ravnstrup omkring 1400. Av hans tre söner **JENS** (el. **NIELS**), **PEDER** och **CLAUS** intresserar oss närmast de två sistnämnda. Herr **CLAUS KRUMPEN** til Hesselbjerg var riddare 1391, fick i pant på sin dotters vägnar ett gods i Jerslev herred och pantsatte sedan Hesselbjerg gård år 1407. Han levde ännu 1418. Han var gift två gånger: första gången med **ERMEGARD ERIKS-DATTER KRUMMEDIGE**, med vilken han hade bland annat dottern **KARINE (KATARINA)**, huvudpersonen i denna artikel, som ingick i Maribo kloster, samt ännu en dotter **MARGRETE**, också hon nunna i Maribo. En tredje dotter var gift med Herr **JOHAN FRILLE** till Ugerslevgaard och Høirup. Andra gången var han gift med **SOPHIE OLUFSDATTER**, som var änka år 1425, med vilken han inte hade några barn. Sammanhanget mellan fadern och konung Erik kommer klart till synes och understrykes ytterligare därigenom att hans två döttrar ingick i Maribo kloster, konung Eriks stiftelse. Men sammanhanget mellan konung Erik och *moderns* släkt är inte mindre intressant. De båda nunnornas morfäder var den kände politikern **ERIK KRUMMEDIGE**, som åtskilliga gånger framträdde vid konung Eriks sida, sista gången i Sverige i samband med oroligheterna vid 1430-talets slut. Han dog 14/9 1439 och begrovs i Katharinakyrkan i Lübeck, en påminnelse om släkten Krummediges förankring – det är en av de äldsta holsteinska släkterna, påvisbar sedan 1100-talet. Även två sondöttrar till denne Erik Krummedige (d. ä.), **MARGRETE** och **DOROTHEA**, var nunnor i Maribo; den ena, Margrete, omtalas som abbedissa.

Dessa två, Margrete och Dorothea Krummedige, var alltså kusiner till Karine och Margrete Krumpen. En tydlig anknytning till konung Eriks stiftelse Maribo åskådliggörs sålunda i familjen Krummedige och den del av familjen Krumpen, som var besvägrad med Krummedige. Att nu Karine Krumpen från 1436 och några år framåt vistas i Gnadenberg för att grundlägga klosterlivet där, får under dessa omständigheter en speciell poäng. Det är just under de år, då

¹ Höjer s. 249 fotnot 5, besök av en Severinus från Gnadenberg i Vadstena, vilken där gjorde avskrifter ur Torquemadas försvar av Birgittas uppenbarelser.

Eriks makt har sett sina bästa dagar och de danska och svenska riksråden erbjuder Kristoffer Nordens kronor. Så länge den gamle pfalzgreven Johann, Kristoffers far och Katarina av Pommerns make, levde, skulle de danska nunnorna åtnjuta säkert beskydd i det kloster han stiftat. Men när han gått bort år 1443, kunde en Karine Krumpen inte längre vara persona grata i Kristoffers hemland. Det är helt naturligt, om hon och de andra danska nunnorna just nu måst eller valt att återvända till Maribo.

Men givande är det också att reflektera över de två systrarna Krumpens anknytning till Maribo inför det faktum, att *detta är den enda gren av familjen Krumpen som visar denna anknytning*. Vi återvänder till en annan av Esbern Pedersens söner, PEDER KRUMPEN. Denne är känd endast från en enda urkund, ett gåvobrev till Øm kloster år 1420. Tydligt är att han under Erik av Pommern inte spelat någon politisk roll. Går vi nu till hans barn, finner vi hos inte mindre än tre av dem, ANDERS KRUMPEN av Vibdrup, JÖRGEN samt dottern METTE, en direkt anknytning till *Mariager kloster*: Anders gav 1490 en gård till detta kloster, Jörgen var 1487 klostrets fogde och skänkte sina gods dit 1497, och Mette slutligen var nunna där och nämns 1458 och 1467 som dess abbedissa. Jörgen, som förde familjen vidare, hade i ett första gifte en son som var prästman och vid sin död 1518 testamenterade ett gods till Mariager; i ett andra gifte hade han sonen STYGGE KRUMPEN, biskopkoadjutor i Børglum, tillhörde först det katolska partiet, sedan Kristian III:s, död 1551 och begravnen i Mariager klosterkyrka; sonen Otte till Skjøtterup, som deltog i slaget mot Sten Sture 1520, därefter utnämnd till riddare, i fortsättningen tillhörig det katolska partiet, död 29/6 1569 som ättens siste huvudman; samt dottern Birgitte, abbedissa i Mariager kloster ännu 1552, levde ännu 1561. Ingenstädes möter här namnet Maribo. Två grenar av samma släkt har alltså gynnat var sitt av Danmarks två birgittinkloster. Speciellt påfallande är emellertid dessutom, att Herr Claus Krumpens *andra* hustru Sophie Olufsdatter vid sin död testamenterade gods till *Mariager* och icke till Maribo. Av familjen Krumpen är det alltså endast hos Claus och hans döttrar i *första giften*, som anknytningen till Maribo dominerar. Denna anknytning är densamma som släkten Krummediges anknytning, den första hustruns släkt, under det att den andra hustrun såsom änka vänder sig från Maribo. Vad ligger i denna skiftning mellan sympatier för Maribo och Mariager?

En undersökning av Mariagers grundningsförhållanden¹ ger för

¹ Se t. ex. N. Pedersen, Bidrag til dansk klosterhistorie, Kirkeh. Saml., 3. R. III, 1881-82, s. 170-185.

handen, att detta kloster visserligen påbörjats av Erik av Pommern. Men Eriks ursprungliga plan var att upplåta det åt kartusianerna. Dessa syns, enligt narrationen i det påvliga dokument som här har avgörande betydelse, ha avstått och överlåtit på birgittinerna att stifta ett kloster där. Men då benediktinerna, som återopade sig på ännu äldre rättsanspråk, ej ville uppge klostret för sin del, lyckades Maribo och konung Kristoffer hos påven erhålla bekräftelse för en birgittinsk stiftelse. Det tycks på avgörande sätt ha varit Kristoffer, som satsat på detta kloster. Klosterlivet tycks väsentligen ha organiserats under Kristoffers regering, 1440-talet. Framför allt anges han jämte Maribo kloster som supplikant för den nämnda påvliga urkunden, av den 4/1 1446¹. Denna urkund betydde det avgörande steget i att klara upp Mariagers rättsliga ställning och göra det till en birgittinsk stiftelse. Därmed åsidosattes uppenbart Eriks plan att överlämna detta kloster åt kartusianerna. Även om *klostret såsom godsmassa* härrörde från Erik, är det såsom *gemenskapsliv enligt birgittinerregeln* uppenbarligen i hög grad ett resultat av Kristoffers personliga ingripande och supplik. Det säger sig själv, att gåvor till Mariager under sådana omständigheter måste ha haft en helt annan politisk funktion än gåvor till Eriks skötekloster Maribo. Så förblev läget även under Kristian I:s tid: Maribo kom åtminstone för en gren av familjen Krumpen inte i åtanke, trots att två medlemmer av släkten var nunnor där. I stället kom anknytningen till Mariager att bli så mycket intimare allt intill slutet både av släkten Krumpens och detta klostrets existens.

Någon anknytning till den stora politiken, i likhet med vad Maribonunnorna Karene och Margrete Krumpens morfader Erik Krummedige ådagalagt i kung Eriks tjänst, finns inte hos den andra, fortlevande grenen av familjen Krumpen förrän på 1500-talet. Alltför vittgående slutsatser kan givetvis inte dras enbart av detta förhållande. Men det kan i alla fall vara värt att påpeka, att Maribos grundande infaller under Konstanzkonciliets tid, vilket bl. a. uppenbaras i det påfallande förhållandet, att det påvliga tillståndet att upprätta klostret inte kom förrän klosterlivet redan organiserats från Vadstena på kungligt initiativ. Denna omständighet tycks ju vittna om en inställning från klosterligt håll, som ger prioritet inte åt det påvliga, utan åt det kungliga initiativet och huvudavgörandet vid klostergrundningen. En kristendom, som på detta sätt förankras hos dynasten, och detta just under de år, då Konstanzkonciliet efter att ha avsatt två på-

¹ Höjer s. 267f.

var ledde kyrkans öden, kan med skäl misstänkas för åtminstone rent kyrkliga, teologiska sympatier för själva konciliarismen. Åtminstone var motståndet mot den kungliga hjälpen inte så starkt att man uppsköt själva klostergrundningen tills ny påve valts. Vi skulle alltså här röra oss med en dynastiskt förankrad och måhända också konciliär kristendom, som är av i viss mån annan karaktär än den Kristoffer ådagalägger i sitt sätt att understödja kyrkor och kloster. På Kristoffers tid hade konciliarismen inom det kontinentala området redan spelat ut sin roll, samtidigt som den i Sverige i NIKOLAUS RAGVALDIS person fick en kort efterblomstring. Den nya rörelse, som arbetade sig fram alltsedan Baselkonciliet sammanbrott 1437/38, var den påvliga reformverksamheten, som följde principen reformer i detaljerna men inte omstörtning av de grundläggande principerna¹. Under sådana auspici blev Mariager kloster organiserat, under sådana tecken infördes i Kristoffers familjekloster Gnadenberg år 1443 ett nytt regemente, och kontakter med Vadstena med dess sedan gammalt på påvliga privilegier uppbyggda ställning tog överhanden över andra impulser. Mariabo kom i skymundan för sitt snabbt växande dotterkloster Mariager. År 1487, när birgittinerna samlats till det sista medeltida generalkapitlet, just i Gnadenberg, uppger Mariager en stat på sammanlagt 88 personer, medan Mariabo uppger sig härbärgera ett något mindre antal, 83 personer².

Det politiska intresset hos koncilierörelsens män var stort; djärva idéer skulle göra den nationella provinskyrkan mer eller mindre autonom och på förhand begränsa de många kanalerna för påvligt inflytande. Det politiska intresset hos reformrörelsernas män däremot var mindre. Den långsamma, stegvisa kyrkoreformen absorberade intresse och uppmärksamhet och snarare ökade än minskade det påvliga inflytandet längs tusen osynliga kanaler. Att vi inom familjen Krumpen hos dem, som stöder Mariabo kloster, finner mera politiskt intresse än hos dem som stöder Mariager kloster, är kanske under sådana förhållanden inte så underligt. Att vi bland Mariagers donatorer återfinner flera, som in i det sista representerar den katolska

¹ Se t. ex. G. Kellerman, Från medeltid till reformation. Kyrkliga förhållanden under den utgående medeltiden, Kyrkohistorisk årsskrift 1933 ss. 4–104.

² HStA Kl Lit Maihingen 1, „Scheffler-Becksches Hausbuch“, berättelse över generalkapitlet i Gnadenberg fol. 41v–43v. Personaluppgifterna för alla deltagande kloster är genomgående citerade i den anonyma Gesammelte Nachrichten über die einst bestandenen Klöster vom Orden der hl. Birgitta, Altomünster 1888, men utan angivande av källan.

sidans motstånd mot reformationen, är ur denna synpunkt kanske heller inte så underligt. Åtminstone som arbetshypotes syns mig forskningen i framtiden kunna utgå från Maribo och Mariager som inom Danmark representerande två skilda riktningar för kyrkans förhållande till staten: Maribo en dynastiskt förankrad, kanske konciliär tendens, Mariager en påvlig, på detaljreformer byggd grundsyn.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Birgittenkloster Gnadenberg/Opf – päpstliche Errichtungsbulle v. J. 1420 – wurde um die Jahreswende 1425/26 durch Ordensmänner besiedelt. Diese kamen anscheinend aus Paradiso bei Florenz (bewilligte Supplik der Pfalzgräfin Katharina von Neumarkt). Das Konventsleben ist für 1429, 1430 und 1433 nachweisbar. Da ein Verbot Martins V. v. J. 1422 gegen die birgittinische Doppelanlage eines Männer- und Frauenkonventes an demselben Platz noch bis 1435 Geltung hatte, verzögerte sich die bischöfliche Bestätigung bis zu diesem Jahr, und folglich auch die Ankunft von Nonnen, die das Konventsleben in Gang setzen sollten. Bisher erzählten uns nur die Traditionsquellen, daß diese Nonnen aus Maribo in Dänemark (gegr. 1416–1418) gekommen seien. Eine Untersuchung zeigt nun, daß die vom Nürnberger Ratsschreiber Johann Müllner erwähnte Katharina Krumpin, eine Ritters-tochter, mit großer Wahrscheinlichkeit dieselbe ist, die im Register der verbrannten Urkunden Maribos unter dem Namen KARENE HER KLAUS KROM-PENDATTER auftritt, und die um 1424 in Maribo eingetreten, noch 1466 am gewesen sein mag. Daß die Gründung des Nonnenkonventes in Gnadenberg von Maribo erfolgte, ist wohl damit ausser Zweifel gestellt. Der Sohn von Johann und Katharina von Neumarkt, Christoph, wurde 1440 zum nordischen Unionskönig erwählt. Sein Onkel und Vorgänger, König Erich von Pommern (Bruder seiner Mutter Katharina), war kurz vorher als nordischer König abgesetzt worden. Johann von Neumarkt starb 1443, wodurch Christoph die Oberpfalz erhielt. Da Maribo eine Gründung König Erichs war, und dieser König Christoph seit 1440 seine Rechte strittig machte, ist es anzunehmen, daß der Gründungsauftrag der Maribononnen nach 1440, oder jedenfalls nach 1443, beendet wurde, in dem Jahr als Christoph die Oberpfalz erhielt und es ihm nicht mehr recht sein konnte, die dänischen Nonnen aus dem Kloster seines jetzt feindlich eingestellten Onkels in seinem eigenen Hauskloster Gnadenberg zu beherbergen. – Auch eine Schwester von Katharina Krumpin, Margaretha, war Nonne in Maribo. Der Vater war Herr Claus Krumpen zu Hesselbjerg, die Mutter eine geborene Krummedige, deren Vater Erich Krummedige ein bekannter Politiker im Dienste König Erichs war. Auch zwei ihrer Bruderstöchter, Margaretha und Dorothea Krummedige, waren Nonnen in Maribo. Bei jüngeren Mitgliedern der Familie Krumpen

verschwinden die Beziehungen zu Maribo. Stattdessen werden Gaben und nahe Beziehungen zum zweiten dänischer Birgittenkloster, *Mariager*, erwähnt, einer Gründung Christophs aus den 1440'er Jahren.

Aus dem jüngeren Teil der Familie Krumpen gingen ein Bischof, ein Priester, zwei Äbtissinnen von Mariager und ein Kloostervogt desselben Klosters hervor. Maribo wurde zur Zeit des Konstanzer Konzils, Mariager dagegen im Zeichen der innerkirchlichen, päpstlichen Reformtätigkeit nach Überwindung des Konziliarismus gegründet. Diese verschiedenen geistigen Ausgangspunkte mögen die Traditionen der zwei Klöster verschiedentlich geprägt haben.